

Entisten torppareiden hyvinvoinnin kokemus 1920-luvun Ruovedellä

Me oltiin niin onnellisia, kun päästiin siitä taksvärkin teosta. Me oltiin onnellisia, vaikka kyllä se vaikeutta tuotti niitten velankorkojen ja sen velan lyhentäminen, mutta kummiskin päästiin siitä itsenäiseksi ja itse määräämään työt ja muut.¹

Ruoveteläisen entisen torpanpojan Lauri Niskosen muistosta nousevat esiin onnellisuus ja hyvinvoinnin kokemus: kuinka hyvältä oman tilan omistaminen tuntui vuosikymmenten torpparielämän jälkeen. Muistelu paljastaa myös, miten uuden maanomistajan taloudelliset vaikeudet eivät välttämättä helpottaneet, mutta velan lyhentämisurakasta huolimatta päällimmäinen tunne oli onnellisuus. Tutkijan silmin tilanne oli mielenkiintoinen; rahaa ei ollut enempää kuin ennenkään, mutta vapauden tunne peitti alleen uuden pientilallisen taloudelliset huolet. Mikä merkitys entisen torpparin elämässä hyvinvoinnin kokemuksella oli verrattuna todelliseen tulotasoon?

Ennen sisällissotaa valtaosa Suomen väestöstä hankki elantonsa maataloudesta. Erikokoisia maatiloja oli noin 300 000, mutta puolet kaikista tiloista oli pieniä mökkejä tai mäkitupia, joissa maanviljelys ei ollut pääelinkeino. Maatalousväestöstä maata omistavia oli 40 %, torppareita 20 % ja maatyöläisiä 40 %.² Odotettu laki vuokra-alueiden lunastamisesta eli ”torpparilaki” sai lainvoiman sodan jälkeen, ja torpparit ryhtyivät lunastamaan viljelemäänsä maita omaksi. Maanlunastusten jälkeen maaseudun väki jakaantui uudelleen kahteen ryhmään, maanomistajiin ja maata omistamattomiin. Maaseudulle muodostui nyt tilattomien

maatöyläisten ryhmä ja tilallisten maataloutta pääelinkeinonaan harjoittaneiden joukko.

Torpparilaitos instituutiona ei ollut yhtenäinen järjestelmä, vaan torppareiden asema vaihteli eri puolella Suomea.³ Ruovesi sopii tutkimuskohteeksi pitäjän maatalousvaltaisuuden ja laajan torppariväestön vuoksi. Itsenäisyyden ajan alussa Ruoveden työikäisestä väestöstä yli 90 % sai elantonsa joko välittömästi tai välillisesti maa- ja metsätaloudesta. Vaikka koko Suomessa maatalousväestön osuus laski, Ruovedellä maa- ja metsätaloutteijöiden osuus eri ammateissa toimivista nousi 1920-luvulla 73 prosentista 80 prosenttiin.⁴

Ruovesi kuului Hämeen kartanoseutuun, sillä paikkakunnalla sijaitivat Pekkalan⁵ ja Ritoniemen kartanot. Pekkalan kartanon alueelle levittäytyi laaja ”torpparilääni”, jossa vielä sisällissodan kynnyksellä oli 59 torppaa tai mäkitupaa.⁶ Noin 80 % torpista sijaitsi kuitenkin ns. talonpoikaistiloilla. Jokaisessa kylässä oli muutama suurehko talo, joilla oli muutama torppa tai mäkitupa, mutta joka viidennellä talolla ei ollut ainoatakaan torppaa mailaan. Ruoveden torpista yli viidennes oli perintötorppia⁷, joissa viljelijä oli useimmiten vuokranantajansa sukulainen ja saanut torpan osuutenaan kotitalonsa perinnönjaossa. Perintötorpat olivat tavallisesti kohtalaisen kokoisia ja niiden vuokraehtoihin oli kirjattu helpotuksia. Vuosisadan vaihteessa torppien lukumäärä Ruovedellä suhteutettuna itsenäisten tilojen lukumäärään oli nelinkertainen muuhun Hämeeseen ja kaksinkertainen koko Suomeen verrattuna. Vuoden 1912 maanvuokratilaston mukaan Ruovedellä oli noin 520 torppaa.⁸

Kun torppien lunastustoiminta oli vuosikymmenen loppuun mennessä saatu päätökseen, tilastoitiin Ruoveden kunnassa vuonna 1929 nelisensataa 3–10 peltohehtaarin tilaa (38 %), 10–25 peltohehtaarin tiloja oli noin 140 (13 %) ja yli 25 peltohehtaarin tiloja 67 kappaletta (19 %).⁹ Entisiä mäkitupia (alle kolmen peltohehtaarin tiloja) oli lähes viisisataa, joten 81 % kaikista kunnan maataloista oli pieniä, alle 10 hehtaarin tiloja.¹⁰ Pitäjän sosiaalisen rakenteen alimmalla portaalla istui siis 4/5 työikäisestä väestöstä. Oletettavasti kaikilla ei ollut edes kiinnostusta kivuta korkeam-

malle. He olivat tyytyväisiä asemaansa saatuaan mäkitupansa tai torppansa lunastetuksi. Monet entiset torpparit keskittyivät selviytymään veloista, raivaamaan lisämaita ja tekemään perusparannuksia tilan rakennuskannassa. Lex Kallion nimellä kulkevan asutuslain (1922) perusteella Ruovedellä ei juurikaan perustettu enää uusia tiloja, vaan asutuslainsäädännöllä hankittiin lisämaita pieniin tiloihin, mutta lisämaitojen hankinnasta huolimatta keskimääräinen tilakoko kunnassa säilyi pienenä.¹¹ Vaikka kaikki lunastetut tilat eivät olleet pieniä, käytän entisistä torppareista myös 1920-luvun aikana vakiintunutta termiä ”pienviljelijä”, jota he itse käyttivät mielellään.¹²

Lunastustoiminnan myötä torpparilaitos hävisi Suomesta.¹³ Torppien lunastusoikeus oli yksi itsenäisyyden alun ajan merkittävimmistä yhteiskunnallisista uudistuksista, mutta torppariksi-työnselvityksen ratkaisuun perehtyneen Viljo Rasilan mukaan mitään muutosta ei käytännössä tapahtunut: itsenäistyneet maatilat olivat olleet olemassa jo aiemmin, eikä maataloutta tehostettu mitenkään merkittävästi.¹⁴ Pekka Haatasen mukaan torpparivapautus epäonnistui: ”Torppareiden elintasoon ei vapautuksella mainittavaa merkitystä ollut. Viljelmät eivät siitä lisäytyneet, uudet näin itsenäistyneet tilat osoittautuivat kohta liian pieniksi eikä monilla entisillä vuokratiloilla ollut myöskään laajentumismahdollisuuksia. Tapahtunut muutos oli lähinnä oikeudellinen.” Haatasen mielestä uusilla tiloilla tehdyt parannustyöt eivät vaikuttaneet mainittavasti tuottavuuteen, ja tuleva pienviljelijäköyhälistö sai alkunsa.¹⁵

Paikallisella tasolla ja yksittäisen tilallisen elämässä muutos oli kuitenkin käännteentekevä. Vaikka oman tilan taloudellinen tuotto ei noussutkaan välttämättä kovin korkeaksi, entisen torpparin hyvinvoinnin lisääntymistä ei mitattu rahassa. Aikaisemmin torpparit eivät voineet vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa ja joutuivat toimimaan maanomistajan tahdon mukaan. Ruoveteläinen torpanpoika vertasikin torppien itsenäistymistä jopa orjuudesta vapautumiseen:

Se oli semmosta tyytyväistä väkee se vanhanajan torpparikansa, että nykyajan ihminen ei alistu siihen. Kun pirtit oli täynnä tena-

via ja työpaikkaa ei missään, niin se oli orjuus siinä. Mikhä siitä meni? Siittä sitä olla nyhjäsi ja köyhää se oli. Mutta sitten se rupes siinä hiljalleen vaurastuun. Mutta kun puhutaan hyvistä menneistä ajoista, niin ne ei tiedä niitä menneitä aikoja, missä Suomen torppariväestö silloin eli.¹⁶

Selvitän tässä artikkelissa ruoveteläisten maataloudesta elantonsa hankkineiden elämisen tasoa ja laatua torppien omaksi lunastamisen jälkeen kahdesta eri näkökulmasta. Tavoitteeni on osoittaa entisten torppareiden hyvinvoinnin kokemusten ja samojen ihmisten verotettavien tulojen välinen ristiriitainen suhde. Määrittelen entisten torppareiden hyvinvoinnin kokemuksen sekä objektiivisten tulotietojen että muistitiedon kertoman subjektiivisen hyvinvoinnin tunteen perusteella. Verotustietojen numeroaineisto on kaukana subjektiivisia kokemuksia sisältävästä muistitietoaineistosta, mutta sen avulla voi tutkia objektiivisin mittarein vaurauden ja köyhyyden luonnetta. Tätä kautta numeroaineisto antaa viitteitä myös ihmisen kokemukseen omasta elämänlaadustaan. Historiaa on vaikea käsittää, elleimme jollain tavoin pyri ymmärtämään menneisyyden ihmisten kokemuksia.¹⁷

Kahden täysin erilaisen aineiston yhdistäminen on haastava mutta mielenkiintoinen tehtävä. Aineistojen avulla on mahdollista nostaa esiin aineistojen tuottamien näkökulmien väliset erot. Kun verotustiedot antavat tutkittavien henkilöiden taloudellisesta tilanteesta melko tarkan kuvan, muistitieto paljastaa, kuinka merkitykselliseksi muistelijat kokivat rahavarojensa suuruuden verrattuna onnellisuuden kokemukseen. Tarkoitukseni on osoittaa, miten uusien tilanomistajien hyvinvoinnin kokemus kumpusi esimerkiksi luottamuksesta, omanarvontunnosta ja itsemääräämisoikeudesta, eikä alhaiseksi jäänyt tulotaso vienyt uuden tilallisten uskoa maahan ja tulevaisuuteen.

Hyvinvoinnin kokemus tutkimuskohteena

Tarkasteluni painopiste on uusien tilallisten hyvinvoinnin kokemuksessa. Voiko hyvinvointia arvioida objektiivisesti vai onko se subjektiivinen kokemus? Määritelläänkö hyvinvointi tarpeiden, halujen tai mieltymysten nojalla vai ihmisen käytettävissä olevien resurssien perusteella? Miten hyvinvointia voidaan empiirisesti tutkia? Nämä ovat nykyisen hyvinvointitutkimuksen peruskysymyksiä,¹⁸ joihin tämän artikkelin puitteissa ei ole mahdollista kovin syvällisesti paneutua. Hyvinvointia määritellään ja tutkitaan monella tieteenalalla, mutta yksinkertaistaen ja tiivistäen subjektiivinen hyvinvointi on ainoastaan ihmisen itsensä määriteltävissä. Hyvinvointiin vaikuttavat yksilön kokemukset elämisen laadusta, tyytyväisyydestä sekä onnellisuudesta.¹⁹ Vaikka käytän tässä tutkimuksessa sosiologian alaan kuuluvaa hyvinvoinnin käsitettä, pohdin entisten torppareiden hyvinvointia historiallisella otteella huomioimalla menneisyyden ajallisen ja paikallisen kontekstin, johon kuuluivat esimerkiksi yksilön tai yhteisön toiminta, niiden välinen vuorovaikutus sekä yhteisössä vallitsevat normit ja arvot. Pyrin tavoittamaan Ruoveden maaseutuyhteisön todellisuutta kokonaisuutena mutta myös erittelemään torppien lunastustoimien liikkeelle sysäämän muutosprosessin välittymistä yhteisön jäsenten henkilökohtaisessa elämässä. Tarkastelen entisten torppareiden hyvinvointia nojaten heidän subjektiiviseen kokemukseensa, joka aineistoni perusteella kumpusi lähinnä pientilallisten käytettävissä olevista uudenlaisista taloudellisista, henkisistä ja sosiaalisista resursseista.

Taloudelliset, henkiset ja sosiaaliset resurssit voidaan liittää sosiaalisen pääoman käsitteeseen, jonka avulla hyvinvointi on operationaalistettavissa. Sosiaalisen pääoman keskeinen mittari on sekä yksilöiden keskinäinen että yksilöiden ja instituutioiden välinen luottamus. Pirjo Markkolan mukaan maaseutuyhteisön arvoja ja normeja on mahdollista käsitteellistää nimenomaan sosiaalisen pääoman avulla.²⁰ Sosiaalisen pääoman käsite viittaa yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen ominaisuuksiin, kuten sosiisiin verkostoihin ja yhteisyyttä säilyttäviin normeihin, joiden

synty ja vaikutus perustuvat luottamukseen. Sosiaalinen pääoma ymmärretään joko yhteisön keskinäisenä tai yksilöiden resursseina, joka edistää yksilöiden ja koko yhteisön tavoitteiden saavuttamista sekä hyvinvointia.²¹ Tulkitsen entisten torppareiden arkikokemuksia keskittymällä heidän mahdollisuuksiinsa toimia luottamuksellisissa, aineetonta tai aineellista hyötyä tuottavissa suhdeverkostoissa sekä huomioimalla naapuriavun ja sosiaalisen tuen merkityksen.

Esitän, että maanomistusoikeuteen perustuva luottamus oli ratkaiseva sosiaalisen pääoman resurssi, joka lisäsi entisen torpparin hyvinvointia. Luottamus toi elämään ennustettavuutta ja teki uuden pientilallisen tulevaisuudesta kontrolloitavan tai ainakin ymmärrettävän.²² Torpparivapautus toi pientilallisten elämään uudenlaisen luottamuksen taloudellisiin olosuhteisiin, sillä omistusoikeus poisti monia epävarmuustekijöitä ja antoi mahdollisuuden suunnitella tulevaa. Epävarmuus tulevasta oli vaivannut torppareiden mieliä, mutta nyt pienenkin maatilan omistaminen toi kaivatun turvallisuudentunteen, kun aikaisemmin pelkona ollut häättöuhka hävisi.

Sosiaalisen pääoman ohella hyvinvoinnin keskeisiksi edellytyksiksi on nostettu perustarpeiden tyydyttyminen (esimerkiksi ravinto, vaatetus ja suoja), tiedonsaanti ja terveys. Perusedellytyksiä ovat myös autonomia, vapaus, ihmissuhteet, arvostuksen kokemus, viihtyisä ympäristö ja itsensä toteuttaminen.²³ Entisen torpparin arkinen hyvinvointi rakentui hänen omasta kokemuksestaan elinolojen, toimintamahdollisuuksien ja voimavarojen riittävyys suhteen. Arjessa hyödynnettäviä resursseja olivat sosiaalisen pääoman lisäksi esimerkiksi varallisuus, aika, tiedot ja taidot.²⁴ Hyvinvointia voidaan tutkia yksilön käytettävissä olevien resurssien, toimintakyvyn tai onnellisuuden kokemuksen perusteella.²⁵ Esitän, että aikaisempi torpparijärjestelmä rajoitti torppareiden toimintakykyä, mutta myöhemmin omaa tilaa sai viljellä vapaammin omaan tahtiin, oman tahdon ja omien kykyjen mukaan. Onnellisuuden keskeisinä tekijöinä on pidetty turvallisuudentunnetta, arkielämän jäsentymistä ja tasa-arvon lisääntymistä.²⁶ Ehkä uudet tilalliset tunsivat omanarvontunteen

nousseen myös talollisten silmissä, sillä nyt kaikki maanviljelijät kuuluivat ainakin nimellisesti yhteen ja samaan maanomistajien luokkaan.

Yksilön subjektiivisen hyvinvoinnin tai onnellisuuden kokemuksen tavoittaminen on haastavaa, eikä sen kaikkia ulottuvuuksia ole mahdollista arvioida ainakaan jälkeenpäin. Olen etsinyt ruoveteläisten entisten torppareiden tai torpanpoikien kokemuksia omasta tai perheensä hyvinvoinnista laajasta muistitietoaineistosta, joka sisältää kymmeniä nauhoitettuja tai litteoitettuja haastatteluita, joissa lähes kaikissa käsitellään joko haastateltavien vanhempien tai haastateltavien itsensä kokemuksia torpparielämästä, maanlunastuksesta sekä maanviljelyksestä omaksi lunastetulla tilalla. Pitäjäkohtaiset haastattelut on taltioidu Kansanperinteen arkistoon pääasiassa 1970-luvun alussa, joten aineiston sisältämät muistot kohdistuvat noin 50 vuoden takaisiin aikoihin. Haastateltavat ovat yleensä 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa syntyneitä, joten he ovat olleet 1920-luvulla nuoria aikuisia. Runsaasta muistitietoaineistosta tähän artikkeliin antoivat äänensä ne, joiden muisteluissa torppien itsenäistymiseen paneuduttiin tarkimmin. Muistitietoaineiston lisäksi olen käyttänyt jonkin verran yksityisten hallussa olevia haastatteluita sekä erilaisiin paikallishistorioihin koottuja muistoja 1920-luvun elämisestä Ruovedellä.

Muistojen ja kokemusten raja on häilyvä, ja niitä on vaikea erottaa toisistaan. Muistoissa elämykset muokkautuvat kielellisesti ilmaistaviksi kokemuksiksi, joten kokemuksen tutkimus kytkeytyy kiinteästi muistitietohistorian metodeihin.²⁷ Muisti ja historia eivät ole kuitenkaan sama asia. Kun historiantutkimus voidaan määritellä menneisyyden lähteiden tutkimukseksi, voidaan muistot määritellä elämäkokemuksen luomaksi tunnesiteeksi samaan ilmiöön.²⁸ Muistitiedon avulla saavutettu tieto kertoo aina enemmän menneiden tapahtumien merkityksestä tapahtumat kokeneille ihmisille kuin varsinaisista todellisista tapahtumista. Olen käyttänyt muistitietoa sekä tutkimuksen lähteenä että tutkimuskohteena, sillä en pyri objektiiviseen totuuteen ja selittämisen sijasta tavoittelen muistojen analyysiin perustuvaa

tulkintaa, jonka ei ole tarkoituskaan toimia menneisyyden aukottomana selityksenä vaan saavuttaa edes jotain entisten torpparien omasta tulkinnasta koskien heidän omaa menneisyyttään.²⁹

Vaikka muistot ovat henkilökohtaisia, kenenkään menneisyys ei rakennu tyhjiössä, sillä henkilökohtainenkin menneisyys rakentuu aina historiallisessa, kulttuurisessa ja sosiaalisessa ympäristössä. Yksilön omia muistoja muokkaavat yhteisön muiden jäsenten kesken jaetut yhteiset muistot, jotka koskevat yhdessä koettuja tapahtumia.³⁰ On huomioitava, että muistelijat liittävät omakohtaiset kokemuksensa omiin muisteluhetken käsitäksiinsä historiallisista tapahtumista, joten muistot ovat muotoutuneet myöhempien vuosien aikana aina uudelleen, sillä myöhempi historiankirjoitus ja muut historian esitykset ovat muokanneet muistoja.³¹ Ei olekaan mielekästä pohtia todellisuuden ja muistitiedon välistä suhdetta, sillä muistojen avulla menneisyyttä ei voi rekonstruoida. Tarkastelen muistitietoa tulkintana 1920-luvun todellisuudesta ja selvitän, mitä entiset torpparit pitivät kertomisen arvoisena, mistä he halusivat vaieta ja miten he itse tulkitisivat nuoruutensa maatalousyhteisön ilmapiiiriä.³²

Muistitiedon avulla selvitän, millainen itsenäistyneen torpparin kokemus omasta hyvinvoinnistaan ja asemastaan paikallisyhteisön sosiaalisessa ympäristössä oli. Analysoin aineistosta sosiaalisen pääoman määrää ja laatua osoittavia ilmaisuja, kuten muistoja entisten torppareiden luottamuksen lisääntymisestä, itsemääräämisoikeuden merkityksestä, omistusoikeuden, oman elämän hallinnan, työn mielekkyyden, turvallisuuden tunteen, tulevaisuususkon, vaikuttamismahdollisuuksien, naapurivun, pystyvyyden tunteiden ja omanarvontunteen kokemuksista sekä fyysisen ympäristön viihtyvyydestä. Etsin myös pienviljelijöiden omia arvioita taloudellisesta tilanteestaan, kuten puutteesta tai taloudellisesta menestyksestä.

Hyvinvoinnin kokemuksen subjektiiviselle näkökulmalle objektiivisemmän vertailukohdan antavat tiedot samojen ihmisten maksuun määrätystä tulo- ja omaisuusverosta. Subjektiivinen kokemus omasta hyvinvoinnista perustuu kulloiseenkin elämäntilanteeseen eikä sillä aina ole yhteyttä taloudelliseen tilanteeseen

tai aineelliseen elintasoon.³³ Tulojen lisääntyminen ei perustarpeiden tyydyttymisen jälkeen vaikuta onnellisuuden kokemukseen eikä materiaalinen vaurastuminen välttämättä lisää koettua keskimääräistä hyvinvointia.³⁴ Uusien pientilallisten tulot eivät verotustietojen perusteella nousseet kovin korkealle, joten hyvinvoinnin kokemukseen on vaikuttanut rahavarojen määrän sijasta jokin muu tekijä.

Entisten torppareiden tulotason tarkastelu

Entisten torppareiden tarkka tulotaso selviäisi vain tilakohtaisen kirjanpidon perusteella, mutta tässä artikkelissa etsin vertailukoh-
taa kokemuksille tilallisten valtion tulo- ja omaisuusveron määrää osoittavista verotustiedoista.³⁵ Verotietojen antamaan kuvaan kuntalaisten yleisestä tulotasosta tai tuloeroista on suhtauduttava kriittisesti, mutta koska valtionvero määrättiin prosenttiosuutena tuloista ja omaisuudesta, tiedot osoittavat ainakin varallisuuden yleisen kehityksen suunnan. Valtionveron määrä nousi progressiivisesti, mutta etenkin alemmissa, alle 15 000 markan tuloluokissa veroa maksettiin vain 1–2 % tuloista. Verotettavasta tulosta oli tehty hyväksi luettavat vähennykset, jotka saattoivat laskea verotettavaa tuloa tuhansilla markoilla, joten tulotasoa voi vain arvioida vertaamalla maksuun määrättyjä veroja veron määrää veroasteikkoon.³⁶

Selvitin kunnan maatalousväestön tulotasoa Ruoveden kihlakunnan lyhennetyistä tulo- ja omaisuusverojen veronkantokirjoista, joita säilytetään Kansallisarkiston Hämeenlinnan toimipisteessä. ”Lyhennetty” tarkoittaa, ettei veronkantokirjoihin ole merkitty kaikkia verotuslautakunnan pöytäkirjoihin merkitsemiä vähennyksiä tai huomioita. Kunnanarkistossa säilytettävät verotuslautakunnan päätökset ovat myös hyvin lyhyitä. Maanviljelijöiden kohdalla pöytäkirjaan on merkitty tavallisesti vain sivutuloista saatu palkkatulo, mahdollinen metsänmyyntitulo tai muu ”isännän palkka ilmoituksen mukaan” sekä vähennysten jälkeen jäävä veron määrä. Veronkantokirjoihin on merkitty

talo, verovelvollisen nimi ja syntymävuosi, veronkantopaikka, tulosta tehtävät vähennykset sekä maksuun määrätty tulo- ja omaisuusvero markkoina ja penneinä. Useimmissa kirjoissa on myös tiedot valituksista, rästituettelot sekä huomautukset, mikäli verovelvollista ei ole tavoitettu tai jos hänet on todettu maksukyvyttömäksi. Vuosina 1920–29 Ruovedellä valtion tulo- ja omaisuusveroa maksoi vuosittain keskimäärin 2250 henkilöä, kuolinpesää, yritystä tai yhdistystä.³⁷ Jätin tarkasteluni ulkopuolelle yritykset ja yhdistykset sekä ne verovelvolliset, joiden verotiedot puuttuivat useammalta kuin kahdelta vuodelta. Lopulliseen analyysiin sisältyvät noin 600 kuntalaisen maksuunpannut tulo- ja omaisuusverot.

Valtionvero perustui ansio- ja pääomatuloihin – eli palkkaan ja omaisuuteen³⁸. Tilan tulot koostuivat kolmesta tulonlähteestä: maataloudesta (peltoviljely ja karjatalous), metsätaloudesta sekä sivuansioista. Suuremmilla taloilla metsän tuotto saattoi kattaa jopa puolet koko tilan tuotosta. Entisten torppareiden ja muiden pientilallisten raha-ansiot olivat tavallisesti talvella metsätöistä hankittujen sivuansioiden varassa. Peltoviljelyn ohella merkittävä maatalouden tulonlähde oli karjatalous, sillä 1920-luvulla maidon tuottajahinta määritti monien maataloudesta elantonsa hankkineen tulotasoa.³⁹ Osuusmeijerin maitotili saattoi olla maatilain ainoa vakituinen tulonlähde, josta saatiin rahaa taloon. Mikäli muita maataloustuotteita jäi myytäväksi, viljaa, rehua ja lihaa myytiin joko kotipaikkakunnalla tai Tampereelle.

Metsäomaisuus kasvatti oleellisesti maatalousväestön varallisuutta, sillä metsätalouden osuus maatalouden tulonmuodotuksessa oli jo 1920-luvulla merkittävä. Metsänomistus katsottiin tiloille yhtä välttämättömäksi kuin viljelysmaan saaminen, joten maanlunastusten yhteydessä tiloihin erotettiin riittävä kotitarvemetsä. Ruovesi oli metsävaltainen pitäjä, jonka metsäpinta-alasta oli ennen sisällissotaa päätyneet merkittävä osa suurten metsäyhtiöiden omistukseen, mutta 1920-luvun lakiuudistukset rajoittivat yhtiöiden metsäomaisuuden hankintaa. Metsän myynti oli keino hankkia rahaa varmasti ja melko nopeasti, kun tarvetta ilmeni.⁴⁰ Metsää myytiin saha-, paperi- ja polttopuiksi. Metsätu-

loilla rahoitettiin suurempia hankintoja, kuten maatalouskoneita, uudisrakennuksia ja jopa ylellisyystuotteita, mikäli niitä haluttiin ostaa, joten maatalouden investoinnit, tehostaminen ja koneistaminen olivat lähes kokonaan metsätulojen varassa. Myyntitulojen lisäksi monet tilat olivat täysin riippuvaisia talvisista metsätöistä, jotka toivat rahaa lunastusvelkojen maksuun.⁴¹

Kerron seuraavaksi, miten torppien omaksi lunastaminen paikkakunnalla tapahtui uusien tilallisten näkökulmasta. Muis-titiedon avulla pohdin, miltä tilan omistaminen tuntui, miten uusilla tiloilla elettiin arkea ja millaisia muutoksia torppien omaksi lunastaminen tilallisten elämään toi. Sen jälkeen selvitän pientilallisten varsinaista taloudellista tilannetta verotustietojen perusteella. Vaikka edellä esitellyn kahden erityyppisen aineiston yhteensovittaminen on vaikeaa, tulkitsen lopuksi aineistostani saamieni tietojen perusteella ruoveteläisten entisten torpparien tunteja omasta asemastaan paikallisyhteisön muuttuneissa olo-suhteissa.

Mikä muokkasi entisten torppareiden hyvinvoinnin kokemusta?

Maanomistus oli 1920-luvun Suomessa yhteiskunnallisen arvos-tuksen mitta, ja halu maan omistamiseen oli kova. Torppia oli ostettu omaksi jo ennen sisällissotaa, jos isännän kanssa oli päästy sopimukseen. Esimerkiksi jo vuonna 1914 lohkottiin Ylä-Han-hon tilasta 12 torpan maat. Varsinainen torppien ja mäkitupien lunastustoiminta alkoi Ruovedellä välittömästi uuden lain tultua voimaan lokakuussa 1918 ja eteni heti ensimmäisinä vuosina kii-vaaseen tahtiin niin, että jo vuoteen 1925 mennessä lähes kaikki yksityisiltä maanomistajilta vuokratut torpat oli lunastettu. Ero-tettavien vuokra-alueiden viljelysmaiden hinta vaihteli paikka-kunnalla 300–600 markkaa hehtaarilta ja metsämaiden 125–225 markkaa hehtaarilta⁴².

Lunastusehdot oli määritelty laissa, jonka puitteissa jokainen torppansa omaksi lunastava viljelijä tavoitteli uuteen tilaansa

mahdollisimman suurta pinta-alaa. Mikäli torpparit ja isännät eivät sopineet kauppaehtoista keskenään, välittäjänä toimi kunnallinen vuokralautakunta. Ruoveden pohjoisen vuokralautakunnan kirjuri Esteri Seppälän mukaan, kaupat tehtiin useimmiten yhteisymmärryksessä:

Kun minulle annettiin ne kirjat ja minä jäin siihen huoneeseen niitä kirjottaan, niin se lautakunta lähti mittaan sitten peltoja. Ja sen pellon suuruuden mukaan annettiin sitten koko maa. Jos oli 10 ha peltoa, niin se koko pinta-ala oli 40 ha, sitten sai sitä maata. Harvassa paikassa sitä kymmentä oli, mutta otetaan se nyt esimerkiksi. Siinä sai 10 000 mk valtionlainaa ja isännän kanssa täyty sopia sitten se loppu. Niistä tahtoi tulla sitten riitaa, että ne rajat meni yhteen sopimuksen mukaan, kun oli talon puolesta mies ja torpan puolesta. No, Aku⁴³ oli leikkisä mies, Ameriikassa käynyt, niin se aina löi leikkiksi, ja kyllä se melkein niin kävi, että joku vaan niistä valitti. Kyllä ne niin hyvin sitten loppujen loppuksi meni.⁴⁴

Myös isäntien muistin mukaan kaupanteossa ei yleensä ollut ongelmia. Torppien sujuva lunastaminen oli taloille kunnia-asia, eikä oikeusriitoihin haluttu joutua. Pienessä yhteisössä ja juuri käydyn sisällissodan jälkeen isännät halusivat todennäköisesti pitää kiinni (mahdolisesta) ”hyvän isännän” maineestaan. Paikkakunnalla tehtiin kuitenkin satoja tilakauppoja, joten luonnollisesti erimielisyyksiäkin syntyi. Toisaalta muistelijat kertoivat yleensä vain myönteisiä lunastustoimintaan liittyviä asioita: ikävämät käännteet ovat unohtuneet, tai niistä ei haluttu kertoa. Esimerkiksi Ylistalon torpat itsenäistyivät muuten sopuisasti, mutta Lassilan torpan hinnasta tuli riitaa. Lassilan torpparin ajatuksia kiistasta ole käytettävissä, mutta oletettavasti lunastushinnalla oli suurempi merkitys sen maksajalle kuin myyjälle. Kiista oli jäänyt vaivaamaan, sillä Lauri Ylistalo mainitsee isänsä ja entisen torpparin välisen riidan muisteluissaan useaan otteeseen:

Ylistalosta meni kaikki vapaaehtosella kaupalla: Rinkkala sai 46 ha ja Jokela sai 64 ha ja Sipilä sai 22 ha ja Marttila sai 16 ha ja tämä valitustietä, kun ei siitä Lassilasta tullu sovinnon kauppaa, se meni oikeuden kautta. Se sai 35 ha. En muista, mistä se ei tyytynyt

siihen sopimukseen. Se oli kai liian korkea mielestään se vaatimus, minkä isäni on asettanu siihen aikaan.⁴⁵

Mikäli osapuolet eivät tyytyneet lunastusehtoihin, lautakunnan päätöksestä saattoi kuitenkin valittaa maanjako-oikeuteen. Esimerkiksi kesällä 1922 Ruovedellä kokoontunut maanjako-oikeus päätti hylätä torppari Lähteenmäen vaatimuksen seitsemän peltohehtaarin lunastamisesta Seppälän talosta, sillä alue ei ollut lunastusoikeuden alainen, koska aluetta oli viljelty kruununmaalla sijaitsevan torpan yhteydessä eikä alue näin ollen ollut torppa eikä mäkitupa. Torppari Juha Ahoniemeltä evättiin oikeus lunastaa hallitsemansa vuokra-alue, sillä Ahoniemi oli jo ennen lunastuslain voimaan tuloa ostanut sovintokaupalla osan torppastaan, eikä häntä voitu pitää enää tilattomaan väestöön kuuluvana. Tokosen isäntä – ministeri Rolf Thesleff – velvoitettiin luovuttamaan torppari Engelbrekt (Pertti) Aholalle vuokralautakunnan aikaisemmin epäämä metsäkappale.⁴⁶

Torppien hinnat määriteltiin vuoden 1914 hintatason mukaan, joten ensimmäisen maailmansodan aiheuttama inflaatio piti torppien lunastushinnat alhaisina.⁴⁷ Alhaisia hintoja pidettiin kohtuullisina, sillä monet torpparit olivat asuneet, kunnostaneet ja viljelleet tilaansa jo vuosikymmeniä ja pitivät sitä kotinaan. Sosiaalisen pääoman keskeinen tekijä on luottamus muihin toimijoihin, kuten entisiin isäntiin tai viranomaisiin. Vaikka muistitiedon mukaan lunastushintoja ei pidetty korkeina, lain mukaan toimiminen saattoi silti tuntua epäoikeudenmukaiselta. Erityisesti laissa määritellyt tarkat pinta-alarajat nostattivat katkeruuden tunteita vielä seuraavassakin sukupolvessa. Kuljun perintötorppan⁴⁸ 1970-luvulla omistaneen isännän mukaan torppaan ei lunastettu aikanaan kaikkia hänen mielestään siihen kuuluneita maita, kun yli puolet hehtaareista jäi entiselle vuokranantajalle:

Tämä lunastettiin itsenäiseksi 1921. Lohkaistiin Työröstä, kaupahinta oli 2600 mk, mutta siihen edellytti se, että tämä oli perintötorppa. Tämä oli ostettu aikanaan Työröltä määrättyine maa-alueineen, mutta siihen oli jätetty vähän vuokraa, sitä taksvärkkiä. Vuonna 1920 maanvuokralautakunta ei voinut antaa muuta

kun sen korkeimman määrän, sen 40 ha, joka oli silloin lain sää-
tämä korkein määrä. Talolle jäi enempi kun toinen puoli maita,
vaikka se oli maksettu sen aikasilla kovilla hinnoilla Rasivuorta
myöden!⁴⁹

Alhaisenkin lunastushinnan maksuun tarvittiin useimmiten
lainaa. Pankkilainoja ei vielä 1920-luvun alussa ollut juurikaan
saatavilla, joten rahaa oli lainattava joko talollisilta tai sukulai-
silta. Valtio myönsi kuntien asutuslautakuntien kautta torppa-
reille lainoja, joiden takaisinmaksuaika oli peräti 38 vuotta. Val-
tio maksoi asutuslainaa vastaavan lunastushinnan maanomista-
jalle joko rahana tai useimmiten valtion obligaatioina.⁵⁰ Pienillä
tiloilla lainanmaksu ei ollut aina helppoa. Lauri Niskosen perhe
selvisi veloista Amerikassa tienaaavien veljien ansiosta:

Eihän sitä (hintaa) olis voinut paljona pitää, mutta kyllä me
kovasti ahtaalla oltiin ja niinkin paljon oli velkaa että 14 000 mk
ja meidän tilalla, joka oli vapaaehtoisella kaupalla ostettu, oli 8
prosentin korko. Kyllä se oli vähältä, ettei jouduttu torpasta pois.
Mutta minulla oli veljiäni Amerikassa. Ne kerta kaikkiaan lähetti
rahan minun äidelleni, että päästiin velasta. Ne lähetti koko sen
summan, että päästiin Peltolasta irti. Ei olis muuten kauan menny,
että tästä olis ollut lähtö. Ne sen pelasti. Se olis muuten mennyt
konkurssiin tää tila.⁵¹

Lainanmaksu hoidettiin joko ansiotöillä, tai jos lunastuksen
yhteydessä kauppaan oli sisältynyt kaadettavaa metsää, met-
sänmyyntitulot käytettiin lainanmaksuun. Mustajärven kylän
Mäkipeskan talon kaikki viisi vuokramiestä ostivat torppiensa
165 hehtaarin alueen yhdessä, jolloin he saivat hankittua myös
torppien väliset maakaistaleet metsineen, ja torppaa kohden
kertyi hieman enemmän pinta-alaa kuin laki olisi edellyttänyt.
165 000 markan kokonaishinta oli suuri, mutta kun huutokau-
passa myydyn metsän hinta kattoi 2/3 ostohinnasta, ei muistojen
mukaan loppuvelan hoidossa ollut kenelläkään suurempia vaike-
uksia. Aina ei metsää ollut myytäväksi, sillä myyjä sai halutes-
saan lunastaa torpan metsistä kaikki ”rinnan korkeudelta yli 12
cm:n vahvuiset puut”. Esimerkiksi Kolhon torpan uudelle omis-

tajalle, Edvin Koivulalle jäi 60 hehtaarin lunastushinta maksettavaksi ilman minkäänlaisia odotuksia metsänmyyntituloista, sillä kaikki arvopuu tilalta oli myyty. Tauno Koivula muisteli isänsä tilannetta: ”Ei kai sillä paljon omaa rahaa ollut, mutta kyllä se nyt nälkäpalkan laittoi.” Tukkipuuta pystyttiin myymään tilalta vain kaksi kertaa ennen vuotta 1948.⁵²

Kaikki olivat tottuneet tekemään työtä eikä maatyön ankaruus ollut vierasta kenellekään. Vaikka torpan lunastuksen jälkeen taksvärkkiin ei tarvinnut enää lähteä, työn määrä ei oleellisesti vähentynyt. Sen sijaan oman ajankäytön hallinta, työn itsenäisen suunnittelu ja tekeminen, työn tulosten näkyminen oman perheen taloudessa ja työn tehokkuuteen vaikuttaminen, tekivät työnteon mielekkääksi, minkä seurauksena uuden tilallisen koettu hyvinvointi lisääntyi työn määrästä huolimatta. Ankaruustyö ei haitannut, sillä muisteluihin sisältyy kertomuksia, joissa omalle tilalle raivattiin lisää peltoa ja kaivettiin ojia omin käsin, mutta raivuutyö tuotti tekijälleen ”suurta työniloa” ja pellon valmiiksi saaminen oli ”arvokas hetki maamiehen elämässä”.⁵³

Edellä mainitussa yhteiskaupassa lunastettu Viitalan tila oli paikkakunnalla tyypillinen pientila, jonka kokonaispinta-ala oli noin 45 hehtaaria, josta peltoa oli noin 9 hehtaaria. Tilalla oli muutama lehmä, nuorta karjaa ja kaksi hevosta, muutama kana ja lammas sekä sika, joka kasvatettiin joka kesä. Rahaa näillä pienillä tiloilla ei liiemmin ollut, mutta se riitti kaikkeen välttämättömään. Ruoka tuotettiin itse, ja kun pinta-alat eivät olleet suuria, peltotyöt saatiin tehtyä ajallaan. Tilat hankkivat yhteisiä koneita, joista yleisimpiä olivat puima- ja niittokoneet. Puinti- ja heinätoista selvitettiin yleensä talkoilla.⁵⁴

Uusilla tiloilla pyrittiin myös tehostamaan maanviljelystä. Kun ensimmäiset torpparilait saivat lainvoiman, alkoi Suomen maaseudulla erään muistelijan mukaan ”ennennäkemätön rakennuskausi: peltojen raivaus, maatalous- ja asuinrakennusten laitto ja maatalouden koneistuminen”. Vaikka lunastusvelkoja maksettaessa tilan koneistamiseen ei ollut vielä käytännössä varaa, tilalliset suunnittelivat uutta ja parempaa tulevaisuutta varsinkin tuleville sukupolville. Oman puimakoneen hankinta saattoi

venyä usein 1930-luvulle, mutta kun ensimmäisen kerran puimakonetta syötettiin, ”maahenki täytti rinnan ja työnilo oli korkealla”. Nyt oman työn tulokset vaikuttivat suoraan tilan tuottoon ja parempaan taloudelliseen menestykseen. Entisen torpanpojan mielestä ”maataloudessa oli astuttu erään kynnyksen yli, josta saattoi mennä vain yhteen suuntaan, suurempaan”.⁵⁵

Torpparijärjestelmän purku tuotti uusille tilallisille hyvinvoinnin kokemuksia, mutta kokemukset myös muuttivat osaltaan pienviljelijöitä ja koko pienviljelijyyttä. Entinen pakkotahtinen raataminen muokkautui tilallisten mielissä mielenkiintoiseksi elinkeinoksi ja ammatillisen kehityksen kohteeksi. Pienviljelijöiden hyvinvoinnin ja pystyvyyden kokemukset johtivat toimintatapojen muutoksiin ja myös maanviljelyn tuottavuuden kasvuun. Tilan koneistaminen ja oman työn kehittäminen tuntuivat mielekkäältä, sillä nyt työn tehostamiseen pystyi itse vaikuttamaan eivätkä oman työn tulokset valuneet enää vuokranantajan laariin. Työn tehokkuuden lisääntymisessä merkittävässä asemassa olivat erilaiset neuvontajärjestöt, joihin uudet tilanomistajat liittyivät innokkaasti. Ruovedellekin perustettiin lähes joka kylään pienviljelijäyhdistys, useimpiin kaksi. Neuvontajärjestöt markkinoivat ahkerasti uusia viljelymenetelmiä ja tutkimustuloksia: kotitalous-, maatalous-, karjatalous- ja puutarhaneuvojat järjestivät käytännönläheisiä kursseja sekä erilaisia esitelmiä ja luentoja.⁵⁶ Uuden oppiminen kiinnosti. Esimerkiksi Hanhonkylällä järjestetyssä iltamassa entinen torppari Jussi Minkkinen aloitti juhlapuheensa lauseella ”olen ajatellut puhua tänään vehnän viljelystä”. Aihe oli ajankohtainen, sillä kevätvehnän viljely teki tuloaan myös Hämeen pohjoisosiin, ja Hanhon pienviljelijät halusivat pysyä maanviljelyksen kehityksen mukana pienviljelijäyhdistykset hankkivat kyläläisten käyttöön yhteiskoneita, jotka sopivat kuljetettavaksi talosta taloon ja joiden käyttöaika oli lyhyt. Hanhon pienviljelijäyhdistys hankki esimerkiksi perunajauhomyllyn, pellavanloukutus koneen, sorkkasakset, putkipihdit, kurkkurasin sekä heinän ja juurikkaan kylvökoneet.⁵⁷

Se oli (pienviljelijäyhdistyksen toiminta) sanalla sanoen semmonen apu pienviljelijväestölle koko kansantaloutta ajatellen. Niitähän syntyi pienviljelijäyhdistyksiä, niitä tuli kun sienää sateella joka pitääjän yli maan. Se oli vilkasta toimintaa 1920- ja 1930-luvulla ainakin talvisotaan asti. Kun torpat oli päässeet itsenäisiksi ja ne oli semmottia kalustostaan, ettei siellä ollu peltokalujakaan kun jos jokin piikkiharava oli ja jokin semmonen puuaura, ei ne kyennyt saamaan omatoimisesti maanviljeyskalustoa, niin yhdistyksen toiminnan avulla ostettiin yhteisesti yhteiseen käyttöön kyntöauroja ja äkeitä ja viljanlajittelijoita ja kylvökoneita ja niin edelleen.⁵⁸

Maanviljelyn tehostaminen johti aineellisen hyvinvoinnin lisääntymiseen, mikä näkyi esimerkiksi kohentuneessa asuinympäristössä: ”ennen niin harmaat torpparikylät vaihtuivat hiljalleen ulkonäöltään punaisiksi ja pihapiirit alkoivat kehittyä säännöllisemmiksi.”⁵⁹ Muutokset torpparialueiden maisemassa ja kotipiirissä kertovat myös entisten vuokraviljelijöiden sosiaalisen aseman ja identiteetin muutoksesta. Fyysisen ympäristön viihtyvyys lisäsi hyvinvoinnin kokemusta. Henrik Mattjus on tutkinut muistitiedon avulla entisten torppareiden tilallisia kokemuksia torppien omaksi lunastamisen jälkeen. Hänen mukaansa omistusoikeuden vaihtuminen yhdistyi suoraan asumisterveyden lisääntymiseen. Nyt sai itse päättää miten omaa asumisympäristöään kohentaa. Hyvinvointia lisäsi myös asumisen siisteys: ”ennen torakat irvisteli joka seinänravossa.”⁶⁰

Rakennukset oli semmoset kun ne oli torpparin. Kaikki minäkin vasta rakensin, kun itsenäiseksi tulin. Ei sen puolesta ettei talosta tarpeita, mutta ei uskaltanu, kun ei tienny, kuinka kauan sai olla.⁶¹

Keskeisimpänä sosiaalisen pääoman osoituksena muistitietoaineistosta erottui kokemus autonomiasta omassa elämässä. Pienviljelijä oli onnellinen saadessaan itse päättää omasta työntööstään sekä mahdollisuudesta hallita ajankäyttöään. Itsemääräämisoikeus mainittiin lähes jokaisessa muistelussa. Itsenäisten päätösten tekeminen edellytti, että päätöksiä kaipaavat vaihtoehdot ovat mahdollisia ja toteutettavissa.⁶² Tavoite saattoi olla kau-

kanakin, sillä tulevalle sukupolvelle ja omille lapsille toivottiin poikkeuksetta parempaa elämää. Omistusoikeuden myötä tulevaisuuden tavoitteet muuttuivat realistisemmiksi. Aikaisemmin vuokranantajat säätelivät torppareiden elämää, mutta nyt uudet tilalliset saattoivat määritellä tavoitteensa omien resurssiensa ja elinolosuhteidensa mukaisiksi.

Verotustiedot paljastavat matalat tulot

Hyvinvoinnin kokemuksesta huolimatta uusien pientilallisten verotettavat tulot eivät nousseet kovin korkeiksi.⁶³ Verotustietojen mukaan pienten talojen ja torppien verotettavat tulot olivat matalia koko tarkastelujakson ajan. Noin kuudensadan tilan joukosta verotettava tulo jäi alle 10 000 markkaan noin kahdella kolmasosalla tiloista. Vuonna 1930 kunnankirjuri Santeri Saarikivi kertoi Ruoveden kunnan veroäyrin muodostumista pohtivassa artikkelissaan, että yli 70 % pitäjän maataloista oli alle 50 hehtaarin tiloja,⁶⁴ joten vain kolmanneksella tiloista keskimääräinen verotettava tulo nousi 1920-luvulla yli 15 000 markan.

Edellä mainittujen Mustajärven kylän yhdessä maansa ostaneen viiden torpan maksuunpantu valtionveron määrä täysinä markkoina vuosina 1920–1930 oli:

Taulukko 1. Maksuunpannut valtionverot 1920–1930.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Kaseva	292	290	14	71	33	32	53	34	43	34	30
Viitala	1117	187	79	86	42*	59		145			
Pentti	640	163	51	61	49	48	32	274	8	43	39
Juurakko	572	102	37	48	47	47	80	57	43	42	40
Kortelahti	506	182	56	47	42	48	54	37	60	49	50

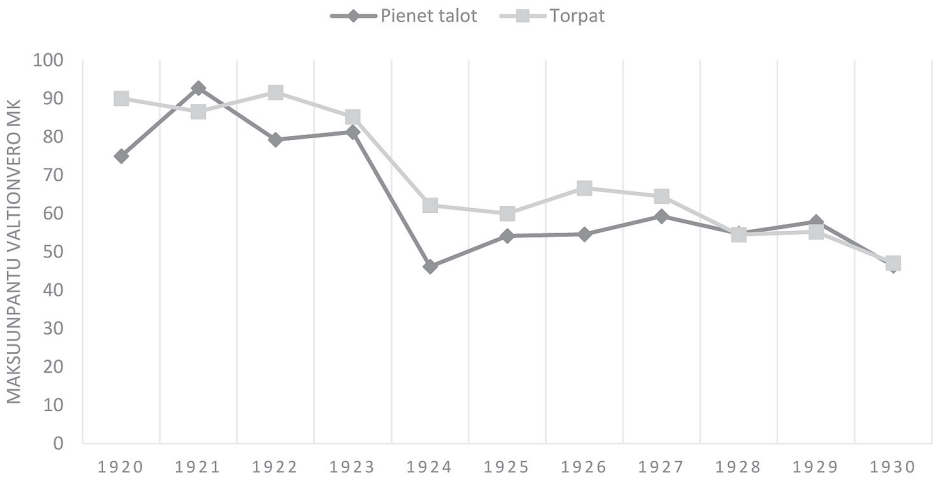
* *Isäntä Matti Viitala oli kuollut, ja verot jäivät lesken maksettavaksi. Seuraavana vuonna poika Kalle otti tilan haltuunsa, mutta vuosina 1928–1930 tila ei maksanut veroa lainkaan. Lähde: Hämeen läänin tulo- ja omaisuusveroluettelot vuosilta 1920–1930/Ruovesi.*

Muutokset maksettavien verojen markkamäärissä ovat selitettävissä tilakauppojen rahoittamiseksi tehdyillä metsäkaupoilla. Vuosina 1920–21 metsänmyyntitulot nostivat muutamien torppien veroäyrit väliaikaisesti keskikokoisten talojen tasolle. Metsää ei voitu kuitenkaan myydä lisää moneen vuoteen, sillä piirimetsälautakunta kielsi hakkuut määrääjäksi torppien lunastuksen yhteydessä ”pilalle hakatuilla” alueilla. Monella tilalla veikin kymmeniä vuosia ennen kuin tukkipuita oli uudelleen myytäväksi asti, mutta pieniä hankintahakkuuta tehtiin joka vuosi. Metsää pyrittiin myymään niin paljon kuin mahdollista, sillä metsän arvo oli vielä alkuvuosina korkealla.⁶⁵

Vuodesta 1923 lähtien torppien veron määrä pysyi suhteellisen alhaisena, mutta on huomattava, että tulotaso vaikuttaa kuitenkin vakaalta. Suuria heittoja ei suuntaan taikka toiseen ole. Vero maksettiin kiinteän taulukon mukaan, jossa alle 55 markan maksuun määrätty valtionvero merkitsi korkeintaan 7000 markan tuloja.⁶⁶ 1920-luvun puolessa välissä maatyömiehen (muonamiehen) palkka oli noin 8000 markkaa vuodessa,⁶⁷ joten pientilallisen verotettava tulo nousi esimerkkitapauksissa harvoin edes rengin palkan tasolle. Verotustiedoista selviää, että maatyömiesten ansiot olivat koko vuosikymmenen ajan hieman paremmat kuin pienten talojen isännillä. Todellisuudessa pienten talojen isäntien tulot olivat kuitenkin todennäköisesti maatyömiesten tuloja korkeammat, sillä tilanomistajat pystyivät vähentämään tuloistaan tuhansia markkoja (esimerkiksi velan korot ja omille pojille maksetut palkat). Vähennysten avulla vuosittainen verotettava tulo saatiin mahdollisimman alhaiseksi.

Kuviosta 1 näkyy, kuinka kaikkien pienten talojen verotettavat tulot laskivat vuonna 1923 selvästi. ”Pienet talot” -ryhmään kuuluu tässä aineistossa 407 tilallista, joiden verotettava tulo oli vuosittain alle 10 000 markkaa, joten he maksoivat vuosittain alle 100 mk valtionveroa. Torppareiden ryhmään luokittelin vain ne 24 torpparia, jotka nimettiin torppareiksi tai vuokraajiksi koko 1920-luvun ajan. Torpat olivat valtion tai seurakunnan virkatalojen torppia, joiden omaksi lunastaminen saattoi venyä 1930-luvulle asti. Maanvuokraajina pysyneiden tulot olivat kiih-

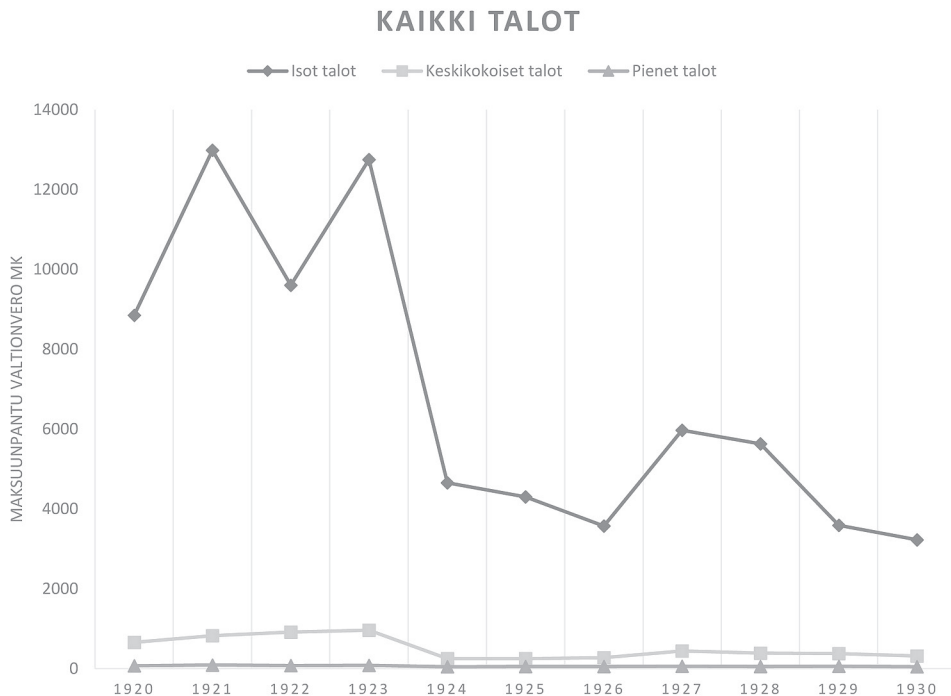
TORPAT JA PIENET TALOT

Kuvio 1. Torppien ja pienten talojen keskimääräiset maksuunpannut valtionverot Ruoveden kunnassa vuosina 1920–30 Lähde: Hämeen läänin tulo- ja omaisuusveroluettelot vuosilta 1920–30 /Ruovesi.

keintä lunastusvuotta 1921 lukuun ottamatta jatkuvasti hieman korkeampia kuin omaksi lunastettujen torppien. Hieman korkeampi tulotaso johtui todennäköisesti siitä, että jäljelle jääneet torpat olivat kohtalaisen suuria, yleensä yli 50 hehtaarin metsätiloja, joiden viljelysmaat olivat useimmiten suhteellisen pieniä, ja verot maksettiin rahana, joten kruununtorppareilla oli mahdollisuus myydä metsää ja hankkia ansioita muualta.

Kuvioista voi huomata, kuinka maa- ja metsätyöväen palkkojen nousukehitys päättyi vuonna 1923.⁶⁸ Viljellyn peltopinta-alan ja kiinteän pääoman kasvu kääntyivät jo vuonna 1923 laskuun,⁶⁹ mikä jatkui sekä tämän tarkastelun että aikalaisten käytettävissä olleiden tilastotietojen mukaan 1920-luvun lopulle asti. Vuonna 1928 saatiin heikko sato⁷⁰ ja sahateollisuuden vientimarkkinat heikentyivät puutavaran ylitarjonnan seurauksena. Seuraavan vuoden syksyllä taloustilanne jatkoi nopeaa laskuaan.⁷¹ Uudet

Kuvio 2. Erikokoisten talojen keskimääräiset maksuunpannut valtionverot Ruoveden kunnassa vuosina 1920–30. Lähde: Hämeen läänin tulo- ja omaisuusveroluettelot vuosilta 1920–1930/Ruovesi.

tilat sinnittelivät ehkä kannattavuuden rajoilla, mutta vain harva tila joutui vielä 1920-luvulla vasaran alle. Asutuslainojen avulla hankittujen tilojen taloudellinen menestys arvioitiin vuonna 1930 koko Pohjois-Hämeen alueella hyväksi, sillä vuosien 1923–27 tilastosta havaittiin, että koko Pohjois-Hämeessä ei ollut tapahtunut kuin yksi vararikko ja neljä köyhtymisen takia tapahtunutta lainan siirtoa tai pois perimistä. Kuudessa tapauksessa tila oli myyty keinottelun takia.⁷²

Kuvio 2 osoittaa, kuinka keskikokoisten ja suurten talojen⁷³ verotettavat tulot suorastaan romahtivat vuoden 1923 jälkeen sekä absoluuttisesti tarkastellen että suhteessa pieniin taloihin.

Torppien itsenäistyminen vei kymmeniä, jopa satoja hehtaareja suurten talojen pinta-aloista, joten kunnallisverotuksessa verotettava pinta-ala laski monella tilalla rajusti. Valtionverotuksessa torppien lohkominen vaikutti etenkin metsäpinta-alan määrän laskuun ja sen mukana metsän myyntitulojen laskuun. Esimerkiksi Ylä-Hanhon tilan pinta-ala oli ennen torppien lohkomisia 970 hehtaaria, mutta kun vapaaehtoisin kaupoin vuonna 1914 tilasta lohkottiin 12 uutta tilaa, päätilan pinta-ala laski alle puoleen, 415 hehtaariin.⁷⁴ Edellä mainitusta Ylistalon tilasta Visuvellä erotettiin vuonna 1919 viiteen uuteen tilaan noin 185 hehtaaria.⁷⁵ Kartanoiden torpparilääneistä lunastukset veivät satoja hehtaareja: Pekkalan kartanosta erotettiin yli 700 hehtaaria, Pitkälästä 215 hehtaaria ja Ruhalasta 400 hehtaaria. Talonpoikaistiloilla erotetun maan pinta-alat olivat maltillisempia, mutta silti huomattavia: esimerkiksi Muroleen Kovetusta erotettiin kahdeksan torppaa (85 hehtaaria) ja Mäkelästä erotettiin 50 hehtaaria kahteen torppaan ja kolmeen mäkitupaan.⁷⁶

Pinta-alaverotuksessa pinta-alan pieneneminen merkitsi veroperusteiden laskua, mutta se ei välttämättä merkinnyt talojen tulojen vähenemistä. Tilanne oli monessa tapauksessa päinvastainen, sillä aiemmin torppien viljelyksessä olleet alueet olivat nostaneet vuokranantajien pinta-alaan perustuvaa verotusta. Torppien lunastuksen jälkeen talojen pinta-alaverotus kohdistui niihin pelto- ja metsähehtaareihin, jotka olivat todellisuudessa talollisen käytössä eikä veroa maksettu enää torppien hallussa olevista maista. Vuokrattujen maiden pääomatuotto oli ollut ainakin laskennallisesti noin 7–8 %. Matti Peltosen laskelmien mukaan Hämeen läänissä maanomistajan vuokralle annetun viljelysmaan hehtaartuotto vuodessa oli ollut vuosina 1910–13 keskimäärin 68 markkaa.⁷⁷ Talot saivat myös merkittävät rahatu- lon luovuttamistaan maista, mikä näkyy vuosien 1920–1923 korkeina tuloina. Torppien lunastuksen jälkeen talojen tuottoa laski tuotantokustannusten nousu, sillä torppareiden mukana taloilta katosi ilmainen työvoima, ja palkkatyövoiman kustannukset saattoivat ylittää tilojen kantokyvyn.⁷⁸

Tekikö maanomistus torppareista talollisia?

Hehtaarit ja tuloerot määrittivät kuntalaisten sosiaalisen aseman sijainnin paikallisyhteisön hierarkkisessa rakenteessa. Maanomistus oli jo sinänsä arvostettua, mutta omistetun tilan hehtaarit laskettiin ja tiedettiin kylillä tarkasti, joten asema tarkentui tilakoon mukaan. Tarkastelin edellä myös keskikokoisten ja suurten talojen maksettuja valtionveroja, sillä erikokoisten talojen suhteelliset tuloerot kertovat itsenäistyneiden torppareiden ja heidän entisten isäntiensä sosiaalisessa asemassa tapahtuneista muutoksista.

Veronkantokirjoissa maanviljelystä elantonsa ansainneiden ammattinimikkeet kertoivat omaa kieltään yhteisön jäsenten keskinäisestä arvostuksesta. ”Torppari” tai ”pienviljelijä” määritteli tittelin omistajan aseman paikallisyhteisön jäsenen mielissä huomattavasti alemmas kuin ”talollinen” tai ”maanviljelijä”, puhumattakaan kunnioitusta herättävistä nimityksistä, kuten ”kartanonherra” tai ”tilanomistaja”. Kartanonherroja tai tilanomistajia Ruovedellä oli vain muutama eikä suurimpien talojen isäntien asemaa kukaan ajatellutkaan uhmata, joten kilpailu sosiaalisesta noususta käytiin keskikokoisten ja pienempien talojen tilallisten välillä. Uudet nimitykset nostivat oletettavasti uusien tilallisten omanarvon tuntoa. Ahdistavalta tuntunut torpparin nimike jäi pois käytöstä, mutta osa koki talolliset edelleen entisinä vastustajina, joten heihinkään kaikki eivät halunneet samastua.⁷⁹

Sosiaalisten erojen kaventuminen näkyi konkreettisesti kunnallisessa päätöksenteossa. Kaikki yli 21-vuotiaat saivat nyt äänestää, ja äänioikeutetuilla oli myös oikeus asettua ehdokkaaksi vaaleissa, joten entiset torpparit ja mökkiläiset pääsivät entisten isäntiensä rinnalle osallistumaan poliittiseen päätöksentekoon. Ruovesi oli jo ennen sisällissotaa ja myös sodan jälkeen hyvin vasemmistoenemmistöinen pitäjä,⁸⁰ joten 1920-luvun kunnallisvaaleissa oikeistopuolueet jäivät kerta kerran jälkeen vähemmistöön. Entiset torpparit ja mäkitupalaiset edustivat äänestäjiään kannatuksensa mukaan tasavertaisina jäseninä erilaisissa kunnallisissa luottamuselimissä.⁸¹ Torpparit muuttuivat sekä verotus-

ja taksoituslautakunnan pöytäkirjoissa mutta myös kunnanvaltuuston ja eri lautakuntien jäsenluetteloissa lähes poikkeuksetta ”talolliseksi”.⁸² Repivästä sisällissodasta toipuvassa pitäjässä nimityksen vaihtamisella haluttiin ehkä korostaa tilallisen taloudellisen ja sosiaalisen aseman muutosta mutta ennen kaikkea siirtymistä entisen kapinallisen roolista porvarillisemmän maanomistajan rooliin. Kunnan päättäjien mielissä lautakuntien ”talolliset” sopivat kunnallishallinnon jäsenistöön todennäköisesti paremmin kuin pari vuotta aiemmin kapinaan nousseet torpparit tai mökkiläiset.

Maanomistajiksi siirtymisestä huolimatta paikkakunnan entiset torpparit ja mäkitupalaiset säilyttivät työläisidentiteettinsä ja poliittisen vasemmistolaisuutensa. Suurin osa kuului maltillisiin sosialidemokraatteihin, mutta etenkin mäkitupalaisten ja maatyömiesten joukossa oli paljon myös kommunisteja. He eivät katsoeet pienviljelijöiden sosiaalista nousua hyvällä, ja paikkakunnan vasemmistovaltaisuus näkyi osaltaan epäoikeudenmukaisuuden kokemuksissa. Erotettujen tilojen pinta-ala saattoi olla juuri ja juuri elinkelpoisuuden rajalla, mikä aiheutti joissakin myös katkeruutta: ”Se, että täällä on niin paljon kommunistia tuli kans siitä, että niitä petettiin jaon yhteydessä. Sai vähemmän kuin laki määräs.”⁸³

Torppareiden itsenäistyminen nähtiin jyrkemmän vasemmiston työväestössä jo keskustaa kohti siirtyneiden lohkotilallisten näkökulmasta myös hyvin eri tavoin. Ennen torpparien itsenäistymistä työväki ja torpanpojat olivat kokeneet olleensa samassa veneessä, mutta tilojen itsenäistymisen jälkeen entiset torpparit vaihtoivat monen mielestä leiriä. Vuoden 1918 punakaartilaisen ja myöhemmin sahoilla ja rakennuksilla elantonsa ansainneen työmiehen mielipiteessä entisten tovereiden sosiaalisesta noususta paistoi katkeruus:

Torpparit oli kovasti innokkaita itsenäistyyn joka ikinen joka sai. Niistä tuli kovia porvareita! Kokoomuslaisia ja Maalaisliitto! Työväenliikkeen vastustajia kaikista, jotka täällä nyt on. Kyllä ne on nytkin maalaisliiton ja kokoomuksen listalla, ne herrastelee! Ei

1918 olis kannattanu tapella ollenkaan niitten puolesta. Porukassa tapeltiin ja hävittiin.⁸⁴

Vaikka erot taloudellisessa tilanteessa hieman tasoittuivatkin, entiseen torpparielämään kuuluneet köyhyyden ja huono-osaisuuden kulttuuriset muodot, kuten arvot, normit ja käyttäytymismallit eivät muuttuneet helposti – jos lainkaan. Arkinen elämämpiiri säilyi entisellään. Sosiaalisen pääoman kasvun osoituksena pientilallisten asenne tulevaisuuden mahdollisuuksiin muuttui kuitenkin hiljalleen: myös mökkiläisten lapset saattoivat käydä koulua, ja koulutuksen sekä uuden tiedon kohottava merkitys ymmärrettiin paremmin. Pientilalliset liittyivät sankoin joukoin 1920-luvulla perustettuihin pienviljely-yhdistyksiin, joiden tavoitteena oli ammatillisen tietouden lisääminen ja maatalouden tehostaminen.

Vanhojen torppien sijoille nousseet uudet rakennukset olivat konkreettinen osoitus sekä hyvinvoinnin että vaurauden lisääntymisestä. Omissa taloissa oli nyt enemmän huoneita kuin vuokratiloissa, minkä lisäksi perustuksia uusittiin, ulkoseiniä vuorattiin, laitettiin seinäpapereita ja muureja sekä rakennettiin helloja. 1920-luvun pienviljelijyyteen kuului tulevaisuususkko, mikä oli käänteentekevä muutos aikaisempiin torppariaikoihin, jolloin luottamuksen puute ja epävarmuus tulevasta kuristivat torpparia ja estivät monessa tapauksessa kaikenlaiset vaurastumiseen tähtäävät toimet.

Kyläläisten mielissä entinen luokkajako talollisin ja torppareihin oli vakiintunut vuosikymmenten ajan, eikä luokasta toiseen siirtymistä ennen torppien omaksi lunastamista pidetty edes mahdollisena. Janne Hietanen kertoi myöhemmin, miten torpparivapautuksen jälkeen erot kyläläisten sosiaalisessa asemassa hänen kokemuksensa mukaan tasoittuivat:

Ei täällä tällälty oikeestaan, kun oli paikallista väestöä ja ne oli sijoittunut. Ja kun sitten myöhemmin tuli asiaan niin suuri korjaus. Kun tuli voimaan se torpparilaki, niin siitä oli monelle juuri suuri hyöty ja yleinen vaurastuminen alkoi siitä. Niin juuri. Torp-

pareista tuli monista hyvinvoimia talollisia sitten, kun ne pääsivät itsenäisiksi.⁸⁵

Olen osoittanut edellä, kuinka omistusoikeus ja oman elämän autonominen hallinta ovat hyvin vahvasti yhteydessä koettuun hyvinvointiin sekä sosiaalisen pääoman lisääntymiseen. Termit torpparivapautuslaki ja torppien itsenäistyminen kuvaavat hyvin torppareiden aseman ratkaisevaa muutosta, sillä vapauden tunne korostuu kaikissa aineiston muisteluissa. Koetun hyvinvoinnin kannalta oli ratkaisevaa, millaisina yksilöt kokivat omat mahdollisuutensa vaikuttaa omiin elinolosuhteisiinsa. Nyt entiset torpparit kokivat oman taloudellisen menestyksen olevan omissa käsissä, eikä isäntä enää määrännyt töiden aikaa, paikkaa eikä tapaa.

Tarkastelen hyvinvointia käytettävissä olleiden sosiaalisten, henkisten sekä taloudellisten resurssien perusteella. Pientilallisten käytettävissä olleet taloudelliset resurssit eivät olleet kovin suuret, mutta ne riittivät ainakin kohtuulliseen toimeentuloon.⁸⁶ Suomen maalaisköyhälistöä tutkineen Haataseen mukaan köyhät olivat passiivisia ja tilanteeseensa alistuneita, jolloin köyhäksi määritellyn oma asenne tai oma kokemus vaikuttivat vaurastumismahdollisuuksiin.⁸⁷ Sosiaaliset ja henkiset resurssit, kuten yhdessä tekeminen, itseluottamus, tulevaisuususkko sekä kouluttautuminen vahvistivat pientilallisten myönteistä asennetta maanviljelyn toimeentulomahdollisuuksia kohtaan. Vaikka kaikki eivät tilaisuuttaan käyttäneetkään, pelkkä tietoisuus omista mahdollisuuksista nosti uusien tilanomistajien hyvinvointia.

Artikkelini on tarjonnut paikallistason näkökulman yksilön taloudellisen tilanteen ja koetun hyvinvoinnin väliseen suhteeseen. Vaikka uusien lohkotilallisten varsinaiset raha-ansiot eivät nousseet kovin korkeiksi, he kokivat entisen epävarman torpparielämän jälkeen taloudellisen asemansa vakaaksi. Hyvinvoinnin kokemusta kohotti ratkaisevasti omistusoikeuden tuoma turvalisuudentunne, ja aikaisempi toivottomuus ja alistuneisuus hävisivät. Entiset torpparit ajattelivat, että mahdolliset edessä uhkaavat vaikeudet ovat voitettavissa, ja monet tunsivat kohonneensa talonpoikien arvostettuun säätyyn.

Talojen isäntien ja entisten torppareiden eli pienempien talojen isäntien tuloerot kaventuivat maanlunastustoimien jälkeen, ja samalla pientilallisten sosiaalinen asema paikallisyhteisössä kohosi suhteessa talollisiin. Rasilan mukaan torpparit olivat aikaisemminkin kuuluneet talonpoikaisyhteiskunnan keski-luokkaan.⁸⁸ Koska suurin osa paikkakunnan torppareista oli ollut talonpoikaisten tilojen vuokralaisia, sosiaaliset erot eivät Ruovedellä alun perinkään olleet niin suuret kuin kartanovaltaisemmilla alueilla. Sosiaalisten erojen kaventumista oli ehkä vaikea havaita, mutta muistelujen mukaan pientilallisten oma käsitys asemastaan sosiaalisessa hierarkiassa ei perustunut niinkään tuloihin tai varallisuuteen vaan itsekunnioituksen määrään. Ilman omanarvontunnetta ponnistelu oman hyvinvoinnin eteen ei tuntunut tekemisen arvoiselta.⁸⁹

Kuten Mikko Rapo artikkelissaan osoittaa, maanomistus nähtiin sekä tilallisten itsensä että yhteiskunnan näkökulmasta tehokkaana ratkaisuna maaseutuväestön työllistämiseen ja toimeentulon takaamiseen vielä vuosikymmeniä torppien omaksi lunastamisen jälkeen. Sekä torpparilaitoksen aikana että lakiuudistuksen jälkeen torpparit eivät suinkaan olleet paikallisyhteisön heikoimmin toimeentulevia. Sosiaalisen rakenteen alemmille portaille jäivät vielä maattomat, eli ”tilaton” väestö ja irtolaiset. Maailmansotien välisenä aikana maattoman elämä kuvattiin kurjan, köyhän ja siinä välissä olevan elämäksi, mutta ”maata omistava mökkiläinen oli jo ihminen vertaistensa seurassa”.⁹⁰ Vain maanomistaminen nähtiin keinona nousta sosiaalisen hierarkian portailla ylemmäs.

Muistitietoaineistossani kymmenien vuosien takaisista kokemuksista kertoivat he, jotka selvisivät. Pienituloisimpia ja varattomampia kuntalaisia ei tarkastelemissani aineistossa ole, sillä jokaisella tämän analyysin verovelvollisella oli 1920-luvun mitapuun mukaan ainakin tyydyttävät ansiot. On siis huomattava, että tässä artikkelissa torppien itsenäistymistä muistelivat kohtalaisen hyvin pärjänneet entiset torpparit ja heidän jälkeläisensä. He menestyivät maanviljelijöinä vielä vuosikymmenten kuluttua. Heidän maatilansa olivat kannattaneet: niitä laajennettiin,

tuotantoa tehostettiin ja maanviljelyä jatkettiin sinnikkäästi läpi 1930-luvun laman, sotavuosien ja 1960-luvun rakennemuutoksen. Toisenlaisiakin kokemuksia varmasti oli, mutta muistelijat halusivat kertoa vain myönteisistä asioista. Negatiiviset muistot liittyivät vanhojen torppariaikojen epäkohtiin, mutta elämiseen omalla tilalla torppien lunastamisen jälkeen kohdistuneet muistot olivat kaikki pelkästään myönteisiä.

Talot olivat edelleen suuria suhteessa itsenäistyneisiin torppiin, mutta tämän aineiston mukaan erikokoisten tilojen väliset taloudelliset erot tasoittuivat. 1920-luvulla elintaso kohosi koko Suomessa, mutta ei niinkään ennen paremmin pärjänneiden piireissä, vaan heidän elintasonsa jopa taantui suhteessa vähäväkisiin.⁹¹ Ja vaikka köyhät pysyivät köyhinä ja rikkaatkin vielä rikkaina, ainakin maaseudulla yhteiskuntaluokkien väliset erot kapenivat. Pientilallisten ansiotulot eivät merkittävästi kasvaneet, mutta hyvinvoinnin kokemus verrattuna entiseen torpparielämään ja usko parempaan tulevaisuuteen oli vahva. Työtä tehtiin nyt oman tilan hyväksi, joten ahkeruus ja pienetkin edistysaskeleet veivät pientilallista hitaasti, mutta varmasti kohti vauraampaa elämää. Maanomistus ja maahenki yhdessä nostivat entiset torpparit talollisten joukkoon.

Meillä on tilastoituna tilojen luvut ja peltojen hehtaarit, mutta sitä on hyvin vähän huomioitu, mitä tapahtui viljelijäpariskunnan rinnassa. Suomalaisen pienviljelijän selkä suoristui ja rintaa pakotti outo vapauden tunne. Nyt hän oli oman tilansa ja elämänsä herra.⁹²

Viitteet

- 1 Kper/Y03049/1971. Niskonen Lauri (s.1894).
- 2 Haapala 1995, 102; Haapala 2010, 26.
- 3 Peltonen 2004, 217–218.
- 4 Vesanen & Kontio 1994, 72–73, 108.
- 5 Pekkalan kartano oli Aminoff-suvun omistuksessa. Sama suku omisti (ja omistaa) myös Ruhalan ja Pitkälän kartanot.
- 6 Vesanen & Kontio 1994, 110.
- 7 Perintötorppien osuus koko Hämeessä oli vain 10 %. Vesanen & Kontio 1994, 74.
- 8 Vesanen & Kontio 1994, 72–81.
- 9 SVT III 26:1. Vuonna 1930 Ruovedellä oli kymmenkunta kokonaispinta-alaltaan vähintään 450 hehtaarin tilaa. Pekkalan, Ruhalan kartanoiden pinta-alat olivat yli 3000 ha, Pitkälän kartanon pinta-ala noin 1000 ha ja Poukka, Ritonieniemi, Peltola, Sarvana, Yli-Pohja ja Kangaspeska noin 700–500 ha. Vesanen & Kontio 1994, 116.
- 10 Vesanen & Kontio 1994, 117.
- 11 Vesanen & Kontio 1994, 115–118. Pohjois-Hämeessä lisämaita ostettiin aktiivisimmin Vesilahdella, Hämeenkyrössä, Orivedellä, Teiskossa ja Ruovedellä. *Tampereen Sanomat* 7.8.1930.
- 12 Vihola 2004, 378.
- 13 Vihola 2004, 363.
- 14 Rasila 2015, 110.
- 15 Haatanen 1968, 185. Haatanen on tutkinut lähinnä Itä-Suomen pienviljelijäväestöä. Itä-Suomessa tilakoko oli keskimäärin pienempi kuin Hämeessä.
- 16 Kper Y02933/1971. Haapala Eelis (s. 1905).
- 17 Kivimäki 2019, 10.
- 18 Simpura & Uusitalo 2011, 107.
- 19 Kouvo & Räsänen 2015, 2.
- 20 Markkola 2010, 398.
- 21 Ruuskanen 2002, 5.
- 22 Ilmonen 2002, 136–141.
- 23 Lagerspetz 2011, 96.
- 24 Raijas 2011, 243.
- 25 Ervasti & Saari 2011, 196.
- 26 Ervasti & Saari 2011, 193.

- 27 Kivimäki 2019, 22; Savolainen & Taavetti 2022, 15–17.
- 28 Verovsek, 2017, 3.
- 29 Fingerroos & Haanpää 2006, 33–40. Häkkinen 2022, 328.
- 30 Yksilö muistaa oman henkilökohtaisen, eletyn elämän tuottamia kokemuksia, elämyksiä, tunteita ja ajatuksia, joiden avulla hän muodostaa oman elämäkertansa, joka kertoo, kuka hän on, ja miten hän on päätenyt sellaiseksi kuin hän muisteluhetkellä on. Henkilökohtaisen menneisyyden muisteleminen on aktiivinen prosessi, jossa yksilö palauttaa mieleen, arvioi, reflektoi ja tulkitsee kokemuksiaan rakentaakseen loogisen kokonaisuuden ja koherentin käsityksen itsestään ja saavuttaakseen tarkoituksen omalle elämälleen. Esim. Fivush & Merrill 2014, 301–302; Korkiakangas 2006, 133. Alleviivaus kirjoittajan.
- 31 Esimerkiksi muistomerkit, julkiset puheet, koulujen oppikirjat, tiedotusvälineet, kaunokirjallisuus ja näytelmät. Kalela 2000, 37–38.
- 32 Ukkonen 2000.
- 33 Raijas 2011, 244.
- 34 Ervasti & Saari 2011, 192–200.
- 35 Valtion tulo- ja omaisuusveroa on kerätty vuodesta 1920 lähtien. Verovelvollisia olivat Suomen kansalaiset, yhteisöt ja laitokset lukuun ottamatta valtion, kunnan ja seurakuntien laitoksia sekä yleishyödyllisiä yhteisöjä. Tuloksi laskettiin rahassa ansaittu vuositulo sekä omaisuudeksi mm. asuin- ja maatalousrakennukset. Alimmassa tuloluokassa (3000–6000 mk) veroprosentti oli 1/3 %, ja korkeimmassa (yli miljoonan tulot) tuloluokassa 20 %. Tuloksi ja omaisuudeksi luettiin myös verovelvollisen vaimon tulot ja omaisuus, mikäli ne eivät lain mukaan olleet hänen hallinnassaan. Linakangas & Juanto 2016, 284–285. Kunnat verottivat valtiota ankarammin: esimerkiksi 10 pelto- ja 20 metsähehtaarin kunnallisvero perus- ja lapsivähennysten jälkeen oli noin 1000 mk, mikäli kunnallisveroäyri oli 10 mk. Kunnallisveroa maksettiin maatilan pinta-alan ja maanviljelyolosuhteiden perusteella arvioidun tuoton mukaan. Veron määrään ei vaikuttanut muutettiin tuotto rahaksi (myytiin) vai käytettiinkö maataloustuotteet itse. *Maaseudun Tulevaisuus* 27.11.1928. Ruoveden kunnan veroäyri tasoittui 10 markan tienoille 1920-luvun puolessa välissä. *Maalaiskunta* 1.1.1930.
- 36 Valtionverotuksessa sai vähentää omille yli 15-vuotiaille lapsille maksetut palkat, ravinto- tai muut etuudet, osan rakennusten ja koneiden arvosta, korot, maksetut eläkkeet ja elinkeinotoiminnan tappiot. Mikäli verotettava tulo ei noussut yli 12 000 markan, tuloista sai vähentää 1000 mk/elätettävä lapsi. Mikäli veronmaksukyky läheisten elättämisen tai oman tai läheisen sairauden tai tapaturman takia vähentyi oleellisesti, sai alle 20 000 markan tuloja vähentää enintään kolmanneksella. Jos tulo ei noussut yli 6000 markan ja olosuhteet olivat ”erittäin säällittävät”, voitiin vapauttaa verosta kokonaan. Laki tulo- ja omaisuusverosta 207/1920.

- 37 Vuonna 1920 Ruovedellä oli 1436 verovelvollista. Vuonna 1928 verovelvollisten lukumäärä oli enimmillään 2721. KA. RKKKA. Hämeen läänin tulo- ja omaisuusveroluettelot vuosilta 1920–1930. Ruovesi.
- 38 Omaisuusveron osuus pienemmillä taloilla ja torpilla oli yleensä erittäin vähäinen. Omaisuuden alaraja oli aluksi 20 000 mk ja siitä maksettiin omaisuusveroa 2 mk. Omaisuusveron alaraja nostettiin vuonna 1924 50 000 markkaan.
- 39 Siipi 1967, 165.
- 40 Esimerkiksi vuonna 1923 Ruovedellä pidetyssä tukkihuutokaupassa yhden tukkipuun hinnaksi muodostui 40–60 markkaa. *Maaseudun Tulevaisuus* 13.12.1923. Kun pienten talojen tai torppien maksuun määrätty valtionvero oli samana vuonna keskimäärin noin 83 mk, voidaan laskea, mikä merkitys metsän myynnillä oli tilalliselle.
- 41 Vihola 2004, 415.
- 42 Kunnalliskertomus 1921, 102. Viljelysmaiden tai metsien laatua oli vaikea vertailla, joten kiinteään hehtaarihintaan ei päästy edes saman kunnan sisällä. Maan hinta nousi nopeasti: esimerkiksi Keuruulla hehtaarihinta vuosina 1919–21 oli 150 mk–250 mk, mutta vuonna 1925 peltohehtaarin hinta nousi jo 450 markkaan. Vihola 2004, 360–361.
- 43 August Kangaspeska toimi pohjoisen vuokralautakunnan puheenjohtajana vuosina 1919–1921. Kunnalliskertomus 1922, 70.
- 44 Esteri Seppälä, 1981.
- 45 Kper/Y03060/1971. Lauri Ylistalo (s. 1896).
- 46 *Ruovesi-lehti* 2.8.1922.
- 47 Vuosien 1914–1918 inflaatio oli peräti 90 %. Vihola 2004, 357–361.
- 48 Perintötorpat olivat useimmiten maanomistajan sukulaisille (nuoremmille veljille) luovutettuja tilan osia, joiden hintana tehtiin taksvärkkiä taloon joskus vain nimellisesti. Peltonen 2004, 227, 243.
- 49 Kper/ Y 03065/1971. Kulju Niilo (s. 1901).
- 50 Vihola 2004, 358–360.
- 51 Kper/Y3049/1971. Niskonen, Lauri (s. 1894).
- 52 Kulla 2012, 69–70.
- 53 Takala 2009, 89–90; Vihola 2004, 332–339.
- 54 Kulla 2012, 70–72.
- 55 Takala 2009, 94–95; Vihola 2004, 351–356.
- 56 Pienviljelijäin keskusliiton alaiset yhdistykset suuntautuivat porvarillisempaan suuntaan, ja Pienviljelijäliiton alaisissa yhdistyksissä jäsenistö kuului yleensä myös paikallisiin työvänyhdistyksiin. Vihola 2004, 378–382.
- 57 Nevala 2011, 135–142.

- 58 Kper/Y030365/1971. Kulju, Niilo (s. 1901).
- 59 Kontio & Vesanen 1994, 112.
- 60 Mattjus 2020, 50.
- 61 Eemeli Suuripää. Vesanen & Kontio 1994, 84.
- 62 Lagerspetz 2011, 104.
- 63 Aiemmin maanvuokran aiheuttama laskennallinen vuokratrasitus oli 30–40 % viljelmän nettotuotannon arvosta. Peltonen 2004, 250–251.
- 64 Alle 10 hehtaarin tiloja oli 294, 10–25 hehtaarin tiloja 256, 25–50 hehtaarin tiloja 185 ja kokonaispinta-alaltaan yli 50 hehtaarin tiloja pitäjässä vuonna 1930 oli 274 kappaletta (yhteensä 1009 tilaa). Saarikivi 1930, 97.
- 65 Vuonna 1929 tukkipuun hinta oli lasketun puoleen vuosikymmenen alun hinnoista. *Maaseudun Tulevaisuus* 2.11.1929.
- 66 Taulukon mukaan veroa maksettiin esimerkiksi 4000 mk -> 20 mk, 5000 mk -> 30 mk, 6000 mk -> 40 mk, 7000 mk -> 55 mk, 8000 mk -> 70 mk, 9000 mk -> 85 mk, 10000 mk -> 100 mk, 11 000 mk -> 130 mk ja 12 000 mk -> 150 mk.
- 67 Jutila 1927, 337.
- 68 Tamminen 1935, 247–282.
- 69 Johanson 1928, 78.
- 70 Esimerkiksi maidon keskihinta laski 13 p ja voin 90 p/kg ja rukiin ja kauran hinnat noin 40 p/kg edelliseen vuoteen verrattuna. *Maaseudun Tulevaisuus* 2.11.1929.
- 71 Vehviläinen 1968, 94.
- 72 *Tampereen Sanomat* 17.8.1930.
- 73 Keskikokoisten talojen verotettava tulo oli 15 000–30 000 mk ja suurien talojen verotettavat tulot olivat keskimäärin yli 50 000 mk.
- 74 Nevala 2011, 11–15.
- 75 Kper/Y03060/1971. Lauri Ylistalo.
- 76 Suomen maatilat II. Hämeen lääni 1931, 1027–1042.
- 77 Peltonen 2004, 247–248.
- 78 Vihola 2004, 367–368.
- 79 Vihola 2004, 378.
- 80 Rasila 1993, 97.
- 81 Entinen torppari, Ruoveden kunnanvaltuuston puheenjohtaja Edvard Kujala valittiin sosialidemokraattien edustajana eduskuntaan vuonna 1929. Kontio & Vesanen 1994, 355.
- 82 Ruoveden kunnan kunnalliskertomukset 1920–1930.
- 83 Kontio & Vesanen 1994, 112.

- 84 Kper/Y03059/1971. Haavisto Lahja (s.1893)
- 85 TA.TMT/589. Hietanen Janne.
- 86 Haapala 1995, 247; Vihola 2004, 262.
- 87 Haatanen 1968, 3.
- 88 Torppareiden alapuolelle jäivät tilattomat (itselliset), loiset ja kerjäläiset.
Rasila 1993, 70–71.
- 89 Kainulainen & Saari 2013, 27.
- 90 Uljas 2012, 108.
- 91 Siipi 1967, 175.
- 92 Takala 2009, 95.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Erkki Järvisen yksityisarkisto, Ruovesi. Haastattelijana Erkki Järvinen Seppälä (myöh. Paronen), Esteri. 18.9.1981.

Kansallisarkisto (KA), Hämeenlinna

Ruoveden kihlakunnan kruununvoudin arkisto (RKKA). Ruoveden kihlakunta.

Hämeen läänin tulo- ja omaisuusveroluettelot vuosilta 1920–1930.

Gdf:5–Gdf:112. Ruovesi.

Veronkantokertomukset liitteineen 1920–1923. Gd:4.

Kansanperinteen Arkisto (Kper), Tampereen yliopisto, Tampere

Muistitietonauhat/Ruovesi. Haastattelijana Lehtolammi, Jarkko.

Haapala Eelis

Haavisto Lahja

Kulju Niilo

Niskonen Lauri

Ruoveden kunnanarkisto (RKA), Ruovesi

Kunnalliskertomukset 1920–1930.

Työväen Arkisto (TA), Helsinki

Työväen muistitietotoimikunta (TMT)

Hietanen Janne

Painetut lähteet

Johanson, V. F. (1928): Maataloutemme kehitys sodan jälkeen. *Yhteiskuntataloudellinen aikakauskirja* 24 (1), 28–40.

Jonasson, Felix; Kivialho Akseli & Kivialho Kaaperi (toim.) (1931): *Suomen maatilat*. Tietokirja maamme keskikokoisista ja suurista maatiloista. II osa. Hämeen lääni. WSOY, Helsinki.

Jutila, Kyösti (1927): Pienviljelyksemme nykyinen tila ja tarpeet. Esitelmä Kansantaloudellisen yhdistyksen kokouksessa 9.10.1926. *Yhteiskuntataloudellinen Aikakauskirja* 23 (2), 316–343.

Kulla, Jussi (toim.) (2012): *Elettiin sitä ennenkin*. Elämää Ruoveden Pajuskylässä 1900-luvulla. Pajuskylän kirjatoimikunta, Ruovesi.

Laki tulo- ja omaisuusverosta. 207/1920. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1920/19200207>.

Laki tulo- ja omaisuusverosta 306/1924. <https://www.edilex.fi/smur/19240306>.

- Nevala, Osmo (2011): *Torppari ja talonpoika*. Elämää 1900-luvun alussa Ruovedellä. Osmo Nevala, Vammala.
- Saarikivi, Santeri: Veroäyryn hinnasta Ruoveden kunnassa. *Maalaiskunta* 1.1.1930.
- Suomen Virallinen Tilasto. SVT III 26:1. Maatalous. Suomen tilastokeskus, 1920.
- Tamminen Kalervo (1935): Työpalkkojen kehityksestä Suomessa vuosina 1920–1934. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 31 (3), 247–282.
- Takala, Mauno (toim.) (2009): *Maatalous. Ruokamme lähde*. Ruoveden kotiseutuyhdistys ry. Ruovesi.

Sanoma- ja aikakauslehdet

- Maalaiskunta* 1.1.1930.
- Maaseudun Tulevaisuus* 13.12.1923.
- Maaseudun Tulevaisuus* 27.11.1928.
- Maaseudun Tulevaisuus* 2.11.1929.
- Ruovesi* 2.8.1922.
- Tampereen Sanomat* 7.8.1930.

Kirjallisuus

- Ervasti, Heikki & Saari, Juho (2011): Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Juho Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki, 191–218.
- Fivush, Robyn & Merril, Natalie (2014): The Personal Past as Historically, Culturally and Socially Constructed. *Applied Cognitive Psychology* 28 (3), 301–303.
- Haapala, Pertti (1995): *Kun yhteiskunta hajosi. Suomi 1914–1920*. Kleio & nyky-päivä-sarja. Painatuskeskus, Helsinki.
- Haapala, Pertti (2010): Jakautunut yhteiskunta. Teoksessa Pertti Haapala & Tuomas Hoppu (toim.), *Sisällissodan pikkujättiläinen*. WSOY, Helsinki 18–31.
- Haatanen, Pekka (1968): *Suomen maalaisköyhälistö*. WSOY, Helsinki.
- Hagfors, Robert & Kajanoja, Jouko (2011): Hyvän kehän teoria. Teoksessa Juho Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki, 169–190.
- Häkkinen, Antti (2022): Paikka, muisti ja elämä. Muistitiedon käyttö historian-tutkimuksessa. Teoksessa Ulla Savolainen & Riikka Taavetti (toim.), *Muistitietotutkimuksen paikka. Teoriat, käytännöt ja muutos*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 327–354.

- Ilmonen, Kaj (2002): Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.), *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille*. PS-kustannus, Jyväskylä, 136–159.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013): Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Mikko Niemelä & Juho Saari (toim.), *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 22–42.
- Kalela, Jorma (2000): *Historiantutkimus ja historia*. Hanki ja jää. Gaudeamus, Helsinki.
- Keskinen, Jarkko & Teräs, Kari (2008): Sosiaalinen pääoma ja luottamus – miten tehdä näkymätön voimavara näkyväksi? Teoksessa Jarkko Keskinen & Kari Teräs (toim.), *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*. Turun yliopisto, Turku, 7–22.
- Kivimäki, Ville (2019): Reittejä kokemushistoriaan. Teoksessa Johanna Annola, Ville Kivimäki & Antti Malinen (toim.), *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Vastapaino, Tampere, 9–38.
- Korkiakangas, Pirjo (2006): Etnologia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 120–144.
- Kouvo, Antti & Räsänen, Pekka (2015): Foundations of Subjective Well-Being in Turbulent Times. *International Journal of Sociology and Social Policy* 35 (1), 2–17.
- Lagerspetz, Eerik (2011): Hyvinvoinnin filosofia. Teoksessa Juho Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki, 79–105.
- Linnakangas, Esko & Juanto, Leila (2016): *Verojen historia. Synty, kehitys, kuolema, ylösnousemus, reinkarnaatio*. Esko Linnakangas, Helsinki.
- Markkola, Pirjo (2010): Yhteisö, yksilö ja julkiset areenat maaseudun historiassa. Teoksessa Jari Ojala, Jari Eloranta & Heikki Roiko-Jokela (toim.), *Monelta kantilta*. Ilkka Nummelalle omistettu juhlakirja. Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos, Jyväskylä, 397–408.
- Mattjus, Henrik (2020): Kotitorpasta modernisoituvaan pienviljelijätilaan. 1920- ja 1930-lukujen kodin tilan kokeminen ja muutos muistelukerronnassa. *Historiatieteellinen aikakauskirja Lähde* 16, 37–58.
- Ojala, Kaj (1999): Nainen veronmaksajana. Kunnallisverotuksen tutkijan haasteita. Teoksessa Jussi T. Lappalainen (toim.), *Verotushistoriaa 1*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 51. Turun yliopisto, Turku, 77–94.
- Raijas, Anu (2011): Arjen hyvinvointi. Teoksessa Juho Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus, Helsinki, 243–263.

- Rasila, Viljo (1993): *Pirkanmaan historia. Pirkanmaan kotiseutusarjan 4. osa.* Pirkanmaan Liiton julkaisu B12. Pirkanmaan Liitto, Tampere.
- Rasila, Viljo (2015): Torpparikysymyksiä Lounais-Hämeessä. Teoksessa Ilppo Aaltonen & Asta Louhelo (toim.), *Vuosikirja 84.* Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistys, Forssa, 91–114.
- Ruuskanen, Petri (2002): Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.), *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille.* PS-kustannus, Jyväskylä, 5–27.
- Saari, Juhon (2011): Hyvinvoinnin tulevaisuus. Teoksessa Juhon Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta.* Gaudeamus, Helsinki, 337–361.
- Siipi, Jouko (1967): Hinnat, palkat ja elintaso 1919–1950. Teoksessa Eino Jutikkala, Matti Castrén, Hugo Pipping & Markku Järvinen (toim.), *Itsenäisen Suomen taloushistoria 1919–1950,* WSOY, Helsinki, 162–178.
- Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu (2011): Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa Juhon Saari (toim.), *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta.* Gaudeamus, Helsinki, 106–139.
- Ukkonen, Taina (2000): Muistitieto tutkimuksen kohteena ja aineistona. *Elore* 7 (2). <https://doi.org/10.30666/elore.78288> (viitattu 17.5.2023).
- Uljas, Päivi (2012): *Hyvinvointivaltion läpimurto. Pienviljelyshegemonia rapautumisen, kansalaisliikehännän ja poliittisen murroksen keskinäiset suhteet suomalaisessa yhteiskunnassa 1950-luvun loppuvuosina.* Into-Kustannus, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/336332>.
- Vehviläinen, Olli (1967): Kotimarkkinateollisuus 1919–1939. Teoksessa Eino Jutikkala, Matti Castrén, Hugo Pipping & Markku Järvinen (toim.), *Itsenäisen Suomen taloushistoria 1919–1950,* WSOY, Helsinki, 86–112.
- Verovsek, Peter (2017): Memory, Narrative, and Rupture. The Power of the Past as a Resource for Political Change. *Memory studies* 13 (2), 1–15.
- Vesanen, Pentti & Kontio, Kimmo (1994): *Ruoveden historia 1865–1939. Vanhan Ruoveden historia III:71.* Ruoveden kunta, Ruovesi.
- Vihola, Teppo (2004): Maatalouden rakennemuutokset itsenäisessä Suomessa. Teoksessa Matti Peltonen (toim.), *Suomen maatalouden historia II. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 330–418.

